

Klæsø

og

den forsvundne Købstad. (Lavindskøbing?).

Af *Carlin Klæsøe*, Botofte.

Paa Øen Langeland, ca. 6 km Syd for Rudkøbing, ligger Lindelse Sogns nordvestre Hjørne „Klæsø“ mellem det saakaldte Lindelse Nor, Klæsøoret, Snaremosø og Henninge Nor.

Navnet, der gennem Tiderne er stavet: Klægsø, Klæsøe, Klæsø, stammer rimeligvis fra Klægdannelserne i de lavvandede, nu inddæmmede Vige, som oprindeligt omgav Øen, og det er det eneste Klægsø i Danmark; men i Marsken i Sønderjylland findes Klægsø Kog og flere andre Navne, der begynder med „Klæg“.

I Oldtiden har Klæsø været et ypperligt Bosted for Datidens Folk, og at Øen har været beboet, fortæller en forholdsvis stor Mængde fundne Stenoldsager og Urner paa „Højtved“ og langs med Kysten af Klæsøoret især samt de mange Bronzealdersgrave paa Guldkeldsbjerg Vest for Klæsøgaard.

Et af de bevarede Navne fra Tider langt tilbage tyder endogsaa paa, at Klæsø i sin Tid har spillet en Rolle for Omegnen som Offersted og Tingsted.

En af Markerne hedder nemlig Viuvhaven, og da „Vi“ eller „Viuv“ betyder Helligdom, maa Navnet stamme fra et Offersted her, hvor Beboerne fra hele Midtlangeland og fra de Vest for liggende Øer samledes for at holde Ting og Offerfester paa visse Tider af Aaret.

Samtidig er der saa her som andre lignende Steder holdt Marked, og disse Markeder har atter givet Anledning til en Købings Opstaaen.

Om der har været en By her i de Tider eller ej, siger Historien intet om; men Sagnet, der endnu lever paa Stedet, bevarede Navne og fundne Rester af Bebyggelse vidner om, at der har ligget en By og en Borg netop her paa Marken Købing med Købings Hoved, der er en af Klæsøs Halvøer og nu hører ind under Herslevs Jorder (Mt. Nr. 3). Byens Beliggenhed her er den typiske for Danmarks ældste Købstæder, og har Langeland i Vikingetiden og i den Tid, da Venderne plyndrede værst paa vore Kyster, haft en Købstad, kan den kun have ligget her paa Klæsø — det eneste Sted paa Langelands Kyst, hvor der efter Datidens Fordringer er, eller var, Betingelser for en Købstads Fremstaaen og Trivsel.

Bypladsen Købing, der ender i Voldstedet Købings Hoved, ligger nemlig, eller rettere laa — før Klæsønorrets Inddæmning 1837 med dette som Havn — inderst ved Lindelse Nor paa en Halvø, hvorfra der er god Udsigt over baade Land og Sø; men alligevel var Byen til Trods for dette, set fra Havet, godt gemt for de omflakkende Sørøvere bag Grunde, Halvøer og Øer, skærmet mod Overfald fra Landsiden af ufarbare Moser og lavvandede Fjorde med blød Bund.

Desuden havde Byen for den stedkendte bekvem Adgang til det aabne Hav ad et ret indviklet Sejlløb og ad Veje og Vadesteder til det frugtbare og tæt bebyggede

Opland, hvorigennem der gik en befærdet Vej, som rimeligvis har været Hovedforbindelsen til Lands mellem Nord- og Sydlangeland i Oldtid og Middelalder, ligesom den omtrent paa samme Sted liggende Vej var det i Nutiden indtil Langelandsbanens Aabning.

Byskriver Rasmussen siger i sin Bog om Rudkøbing, at han har bragt i Erfaring, at der tidligere skal have ligget en Købstad paa Klæsøs Jordfang ved Lindelse Nor, og at Marken, hvor den har ligget, endnu kaldes „Købing“.

Ligeledes omtales det ogsaa flere Steder, at Købings Hoved er en Voldsplads, og at der paa Hovedet har ligget en Borg.

Noget nær det samme og lidt mere siger et Sagn, der endnu lever der paa Eggen, selv om dette vistnok nu kun kendes af faa og er ved at forsvinde.

Nævnte Sagn blev af ældre, nu afdøde Personer, forhen fortalt paa flere Maader; men hvordan det end fortaltes, er Hovedindholdet dog væsentlig det samme og gaar ud paa følgende:

Paa Købings Hoved laa i gamle Dage en Borg (et Røverslot), og paa Marken Købing laa der en By, før Rudkøbing blev bygget; men da Indbyggerne vilde bygge en Kirke, kunde de ikke faa den færdig, og da Vandet i Noret blev saa lavt, at Skibene ikke kunde sejle ind til Byen, kunde den ikke trives. Den ufuldendte Kirke blev da nedreven og flyttet hen, hvor Rudkøbing Kirke nu ligger. Da den var færdig, blev hele Byen flyttet med og lagt omkring Kirken, saa der paa Købing kun blev de Rester tilbage, der i Aarenes Løb er fundne og af og til endnu findes der paa Stedet.

Paa Korsehoved Vest for Købing, Syd for Norgabet, stod der et Kors; der plejede Søfolkene at gaa i Land for at holde Bøn, før de drog ud paa Tøgt.

Af bevarede Stednavne, der siger noget om den forsvundne By, er der først og fremmest de allerede flere Gange nævnte Navne „Købing og Købings Hoved“. At disse Navnes Oprindelse er en Købstad der paa Stedet, kan næppe bortforklares, og naar dertil kommer, at Marken udenfor Byens Led har Navn efter dette og kaldes „Svingelen“, maa det vistnok uden Overdrivelse, selv af en Lægmand kunne siges, at vi i disse Navne alene har Bevis for, at den omtalte By virkelig har eksisteret.

Den næste Mark indad Land til ved den anden Side en Eng, kaldet Spjten, er Viuvhaven med Viuvpletten, hvor Viuvkilden findes.

I Forhold til Byen har Viuvhaven her altsaa samme Beliggenhed som Vibæltet udenfor mange af Danmarks ældste Købstæder, og maa efter al Sandsynlighed ogsaa i sin Tid have haft samme Betydning.

Af bevarede Levninger, der tyder paa, at der her paa Stedet i sin Tid har været noget udover det almindelige, er et Net af Veje fra Fortiden.

Disse taler i deres tavse Sprog aldeles afgjort om, at der langt tilbage i Tiden har været livlig Forbindelse mellem den forannævnte Hovedvej oppe i Landet og Købing.

Langs ad Halvøen Knudsnæs gik der saaledes i Retning Øst—Vest en Vej, der har været brugt af de rejssende, som kom Syd fra og skulde til Byen.

Nordlangelænderne er draget ad en anden Vej længere mod Nord; den gik fra Kumle Høje Vester paa, omtrent hvor den nuværende Klæsøvej nu ligger.

Rester af den fjernedes i Midten af forrige Aarhundrede.

Efter at være kommen ind paa Klæsømarken har denne

Vej delt sig i to Veje udover Sylten mellem Viuvhaven og Svingelen.

Den højestliggende gik mod Nord forbi Viuvkilden. Den sydligste og lavere løb langs Klæsønorets nordligste Bred og er paa et Stykke en lav dæmninglignende Stensætning (O's Dam).

Disse to Veje ligger endnu og danner en glemt og ikke mere brugt Forbindelse.

Navnet „O's Dam“, der betyder „Dæmningen ved Aaens Udløb“ betegner nu ikke mere Vejen, men en lille udtørret Indsø, hvori Viuvkilden i sin Tid faldt ud som en lille Aa.

Paa Svingelen er disse to Veje vel saa atter, om ikke før saa ved Byens Led, forenede til een, der som Byens Hovedgade er fortsat langs ad Købing ud til Hovedet. Et Stykke af denne Vej, der var brolagt, kom frem 1873 ved et Dæmningsbrud. idet det indstrømmende Havvand skyllede Jorden, der dækkede den, bort.

Vejene paa Knudsnes og Klæsø var forbundne ved et Vadested over Klæsønoret.

Af andre bevarede Levninger findes en Del Pæle eller Pæleværk i Strandbredden langs Hovedets vestlige Kyst, fra dettes sydligste Spids og hen til Kanalen eller Graven, der skiller Voldpladsen fra Bypladsen.

Desuden findes der over et halvt Hundrede andre Pæle i to Rækker paa Bunden af Havet mod Øst fra Hovedets nordøstre Hjørne over Graven henimod den nordre Voldplads.

Disse Pæle er Resten af Broen; i Mudderet mellem dem ses endnu tydeligt Rester af Risknipperne, der her som andre lignende Steder er lagt mellem Pælerækkerne til at færdes over paa.

Pælene er af Eg, og de, der sidder paa Vestsiden,

er af runde Stammer, der er kløvet een Gang igennem, hvorefter de er tilspidsede med skarpe Økser og rammet ca. 2 m ned i Strandbreddens Blaaler, hvorved der her er dannet en meget solid Væg; men om denne er rejst til Værn mod Havets eller Fjendens Angreb eller er Rester af et Bolværk er ikke godt at sige nu, da Pælenes øverste Del er borte. Bropælene er ukløvede.

Tydelige Spor af Bebyggelse er funden paa Købing og Købings Hoved, ligesom der paa Hovedet har været en Brønd.

Endnu den Dag i Dag findes der begge Steder Munkesten.

Størrelsen paa disse er $26 \times 13 \times 9$ cm, og flere af dem bærer tydelige Spor af at have siddet i en Væg, idet der er Kalk paa dem endnu, ligesom de ofte findes blandet med Kalkbrokker.

Paa Hovedets Overflade findes under Grønsværet et Kulturlag, der foruden nævnte Sten og Kalk indeholder Aske, Kul, Sten, Ben, Sømstumper, Potteskaar m. m. Af disse Potteskaar er en Del fra saa sen en Tid som Aar 1300.

Saa vel Borg- som Byplads vidner ogsaa endnu, især ved de faa mere end halvt udslettede Spor af Befæstning om, at vi her staar paa historisk Grund, hvor Fædrene i Fælleskab sled og stred for at bevare Liv og Ejendom mod rovgridske Fjenders Efterstræbelser.

Borgpladsen Købings Hoved er oprindelig Halvøens yderste Spids, der ved Afgravning og Paafyldning er bleven tildannet som en firkantet Høj med stejle Sider.

Ret Nord for Iaa tidligere en lignende noget lavere Høj, saa Borgpladsen var dobbelt.

Den nordligste Høj er skilt fra Købing ved en Kanal eller Grav.

Der har ligeledes været en Grav mellem de to Borg-

høje samt Syd for hele Anlægget, ligesom det kan se ud til, at Stranden har været uddybet langs Hovedets Kyster mod Øst og Vest.

Bypladsen er, som foran nævnt, skilt fra Hovedet ved en Grav. Mellem Købing og Svinglen findes en lignende Kanal, og Bypladsens Nord-, Vest-, Syd- og Sydvestgrænse vides i næsten hele sin Udstrækning at have været græsklædte, flere Meter høje stejle Skrænter udimod Havet og Kanalerne.

Mod Vest er denne Skrænt paa en længere Strækning endnu ret velbevaret.

Naar saa dertil kommer, at saavel Borg som By i sine Velmagtsdage ovenpaa Skrænterne og langs Klæsøen rimeligvis, som Skik var i de Tider, har været omgærdet med en Mur, vel nok af Træ, har Beboerne været ret godt beskyttede mod Overfald.

Om Byens Navn i sin Helhed vides intet. Købing kan nemlig kun være Endelsen af dette; men hvad var Begyndelsen?

Ja, det er jo fristende at tro, at vi her har funden den gamle Lavindskøbing, saa at der er sket en Forveksling, naar Rudkøbing enkelte Gange kaldes saaledes, saa meget mere som Lavindskøbing, der uden al Tvivl betyder: Købingen ved det lave Vand — og da er et Navn, der ypperlig passer for den forsvundne By paa Klæsø, men ikke paa Rudkøbing, der da forøvrigt ogsaa er kendt under sit nuværende Navn flere Hundrede Aar, før det vides, at den er kaldt Lavindskøbing.

Naa, uomstødeligt bevises kan det ikke, at den her omtalte forsvundne By hed Lavindskøbing; men meget taler derfor, og indtil det modsatte er fastslaaet, kalder vi den saaledes.

Hvis Navnet paa Byen er det rette, maa Lauffuind eller

Lavind være Navnet paa Lindelse Nor, der før aldrig blev kaldt Lindelse Nor af de omboende.

Lavind kan da ikke være Langeland, som Huitfeldt og andre mener, selv om det ogsaa nogle Gange er kaldt saaledes; men to Fejltagelser er vel for meget at beskylde Videnskaben for?

Og dog, at Lauffuind er lavt Vand og ikke lavt Land eller endnu mindre langt Land, kan der ingen Tvivl være om for den „indfødte“, der kender sit „Modersmaal“, hvori endnu den Dag i Dag „Det lave Vand“ hedder: „D'lauv-vuind“ og udtales nærmest som et Ord paa to Stavelser, hvoraf den sidste udtales gennem Næsen med stumt „d“ og med Udeladelse af Selvlyden „e“ i Medlyden „n“.

Hele Anlæggets Form og Beliggenhed peger helt tilbage mod Vikingetiden om ved Aar 800 eller før. Navnet Købing taler om en senere Tid.

Munkestenene siger os, at henimod Aar 1200 har Byen endnu troet paa sin Levedygtighed.

De fundne Potteskaar antyder, at saa sent som Aar 1300 har Livet endnu rørt sig her paa Pladsen.

Men har Byen været her paa denne Tid, maa den have sunget paa sit sidste Vers; thi Vandet i Norets Sejlløb ind til den er for lavt, til at Skibe af ret meget større Typer end Vikingeskibene kan sejle der, og uden Søfart maatte Byen forsvinde, hvad Sagnet forøvrigt ogsaa beretter.

1410 fik Rudkøbing sit Privilegium fornyet; heri blev det befalet alle Bønderne paa Langeland at handle i Rudkøbing, og der kan da ikke længere have været nogen anden Købstad paa Øen.

Nød og Trang havde forlængst drevet den lille, gamle Bys Borgere bort fra den hjemlige Arne.

Byen ved det lave Vand var bukket under i Kampen

for Tilværelsen; men Mindet om den levede gennem de mange Aarhundrede, der gik, og kan endnu, trods Ødelæggelse og Ligegeplydighed, give — omend svage — Livstegn fra sig.

Dog er det ingenlunde sikkert, at Langelænderne og Beboerne paa de omliggende Øer helt skulde have tabt Interessen for Klæsø, samtidig med, at dens Købing forsvandt; thi den hedenske Tids Ting- og Offermarkeder der paa Stedet er i den katolske Tid rimeligvis bleven afløst af et saakaldt Kildemarked.

Foruden den før omtalte Viuvkilde findes der nemlig tillige endnu en hellig Kilde, „Hellekilden“, der i Historien omtales som Langelands eneste hellige Kilde. Den er endnu ret vandrig og udmunder i en Brønd i Hellekildegaards Have.

Menigmands Valfart til denne er næppe hørt op, fordi Byen forsvandt, men fortsat maaske endog efter Reformationen. Saa sent som til ned mod Midten af forrige Aarhundrede voksede der her ved Hellekilde en stor gammel Tjørn, hvorom der gik de særeste Fortællinger, og ilde skulde det gaa den, der huggede den om.

Naa, Træet blev dog fældet. Der var modige Mænd den Gang ogsaa; men han, der gjorde det, blev ene om Arbejdet. Frygten for det grufulde drev alle andre bort, og da der senere blev spurgt ham om, hvor han turde, svarede han: „Jeg havde min Bøsse med; men jeg saa ingenting.“

Under Fællesskabets Tid sank Klæsø ned til at blive en Del af Herslev Bys Marker, og som Følge deraf var der ingen Beboere.

Som sidste Rest af fordums Herlighed blev kun det tilbage, at Noret mod Vest i Aarhundreder blev benyttet som Vinterhavn og Vandvej mellem Langeland og Strynø,

Ærø og Hertugdømmerne, samt at der her ligesom flere andre Steder i Sønder Herred til Rudkøbingborgernes Ærgrelse og Ruin i lange Tider dreves en ret udstrakt ulovlig Handel af de omboende Bønder med Indbyggerne paa Nabøerne.

Landingsstedet i denne Tid var høje Klint, der som saadant blev brugt saa sent som ned mod Aar 1900, af Strynøboerne, naar de om Sommeren i deres Baade drog til „Lavn“, eller naar de om Vinteren færdedes over Isen med eller uden Hest for Slæden mellem Strynø og Klæsø.

Den ulovlige Handel her paa Stedet udartede til sidst til Smugleri i stor Stil efter Klæsøs Bebyggelse 1794.

De Rudkøbing Købmænd førte an, og de to Klæsømænd, især Hans Mogensen, hjalp dem troligt.

Sønnen Mogens Hansen løste af, da han overtog Gaarden.

Derimod synes Mændene i Nabogaarden ikke at have taget saa ivrigt Del i denne Forretning, hvad der maaske er begrundet paa, at her skiftedes Mænd saa hurtigt, at de ikke naaede at blive fortrolige med „Sporten“, før de drog af Gaarde; men frikendes kan de ingenlunde alle. I begge Gaardenes Lader bag Halmen, i Kartoffelkuler og omkring paa Bakkerne i Tjørnekraattet havde de Skjulesteder, hvor Varerne blev bragt hen i Nattens Mulm og Mørke. Senere, naar der var Fred og ingen Fare, kørte de disse til Byen.

I Regelen slap de godt fra det; men det hændte dog, at det gik galt. Saaledes en Nat, der var bragt Varer i Land ved Klinten; da kneb det!

Vagten kom farende med den Besked, at Betjentene kom, just som tre Mand stod og tumlede med en Tønde, der vejede 400 R , for at faa den op paa Vognen. De blev saa forfjamskede, at de slap Tønden, der faldt til

Jorden igen; men straks sprang Mogens Hansen hen, skubbede de tre Klodrianer væk, tog Tønden i sine stærke Arme og kastede den op paa Vognen.

Denne Voldsomhed var mere end Vognen kunde taale; den gik i Stykker, og Smuglerne maatte flygte med Stumperne og lade Tønden ligge.

Ved andre Lejligheder kneb det ogsaa haardt for dem; men naar intet Uheld stødte til, fandt de næsten altid Vej ud af Klemmen.

Det var ikke Smaating alene, Klæsømændene hjalp Købmændene til Rudkøbing ad denne Vej, men Varer i Læs, og nu da Købmændene selv fik Fortjenesten, klagede de nok ikke over den ulovlige Handel ved Høje Klint.

Efterhaanden som Tiden gled ned mod 1850, tog Smugleriet her ved Klinten mere og mere af og blev til sidst kun til Smaapilleri; men helt hørte det ikke op før 1864.

Noget senere tabte Noret helt sin Betydning som Vinterhavn.

Fra denne Tid, mens Vinterhavnen spillede en Rolle, er der nu ved Henningenogets Inddæmning forøvrigt funden Rester af Fortøjningspælene samt Skaar af Skippernes Lerkar og Pæleværk af to Landgangsbroer.

Den ene af disse Broer fandtes i Nærheden af Faarevejle.

Den anden og største skød sig fra Øen Kammerses Nordspids ret mod Vest ud i Noret.

Fra Kammers gennem Stranden over Øerne Egholm og Næstholt kunde der køres med Heste og Vogn, saa det er muligt, at der ad denne Vej er bragt Varer ud og ind, ligesom ved Klinten.

1794 foretoges Udskiftningen af Herslev By. Klæsø-

jorden blev givet til to af Byens Gaardmænd, der begge betragtede dette som den største Ulykke, der kunde overgaa dem; de fik jo noget langt til Jorden.

Men saa var den ene — Niels Hansen — saa heldig at brænde sin Gaard af en Dag, han tørrede Hør, og til Uheld for en anden af Byens Mænd — Hans Mogensen, røg Ilden over fem Huse og et Gadekær og fattede hans Gaard af med.

Hans Mogensen skulde ellers ikke have været med til Klæsø; men nu blev det bestemt, at han skulde flytte derud. Han, der slap, glædede sig.

De to Klæsømænd var Fæstebønder.

Da de skulde til at bygge, blev der udvist Træ i Grevskabets Skove. Dette blev af alle Byens Mænd kørt ud til Klæsø. Ved denne Lejlighed viste Hans Mogensen sig i Besiddelse af diplomatiske Evner og viste, at han kendte sine Folk; thi ved Hjælp af blanke Specier til Grevens Betjente og godt hjemmebrændt Brændevin til Bymændene, opnaede han at faa det bedste og sværeste Tømmer til sin Gaard, medens Niels Hansen maatte nøjes med det spinklere, hvad der forøvrigt kan ses endnu den Dag i Dag 122 Aar efter.

Begge Gaardene blev bygget ens, lige store og efter Datidens Fordringer, solide og rummelige af Egetræs Bindingsværk.

Jorden deltes af Strandvejen i to Dele.

Paa den sydlige Del byggede Niels Hansen, og denne Gaard har i den senere Tid faaet Navnet Klæsøgaard.

Hans Mogensen byggede længere mod Vest paa den nordre Del.

Hans Gaard hed først Sterbogaard, senere Sølimit. Til Klæsøgaard hørte Markerne: Kumle Høje med Lang-

agerne og Rule Eng, Østre Toft med Højtved, Forreste E'stofte med E'stofte Banke og Trekanten, Vejlebjergghaven med Vejlebjerg, Bagerste E'stoftehave, Købing, Købingshoved, Svinglen, Sølten, Viuvpletten, Viuvhaven og Vestre Toft med Guldkeldsbjerg, samt Øen Eskildsø og Skovpart i Nørshaven ved Statene.

Til Sterbogaard hørte: Søhaven, Forreste Toft, Øverste Toft med Højbjerg, Sandager med Sandagers Mae, Høje Klint med Sølten, Mellemvængen og Dæmningsvængen, samt Øerne Næstholt, Egholt, Kammers og Part i Nørshaven. Men straks kom en Handel i Stand, saa Kammers kom til Klæsøgaard og Kumle Høje til Sterbogaard.

At Klæsøjorden som det meste af det øvrige Danmark i sin Tid var dækket af Skov, siger os de mange Egetræer i Moser og Lavninger samt de mange Tjørnekrat, der endnu i Mands Minde fandtes paa de fleste af Bakkerne; men at der i Købingens Velmagtsdage har været dyrkede Marker er sandsynligt. Navnet Sandager taler derfor. Det vides da ogsaa med Sikkerhed, at en Del af Jorden blev dyrket i Fællesskabets Tid.

For den stedkendte, der ved Besked med de „Iodne“ Bankers Udstrækning og ved lidt om, hvad der er dyrket op de sidste 70 Aar samt har set Havet ved Højvande sprænge Dæmningerne og sætte alle de lave Marker under Vand, staar det imidlertid klart, at meget dyrket Jord har der ikke været — især paa Klæsøgaard — 1794, da de to Herslevmænd blev tvungne derud for at slaas med Havet og den magre Jord for at tilkæmpe sig og sine Føden; det er forstaaeligt, at den Mand, der slap, glædede sig, da Hans Mogensens Gaard brændte.

Det ser imidlertid ud til, at Hans Mogensen hurtigt

blev Herre over Situationen. Hans Marker var de bedst dyrkede og ikke saa udsatte for Oversvømmelser.

Livet her kom forholdsvis hurtig i Trit og gik sin jævne Gang.

Om ved 1808 overtog Sønnen Mogens Hansen Gaarden.

Ved hans Død 1844 blev Sønnesønnen og Sønnen Jens Mogensen Fæster paa Sølomit.

1873 købte han Gaarden og delte den senere mellem Sønnerne: Mogens Jensen, Kristian Jensen og Laurits Jensen. Nu ejes Sølomit af Peder Pedersen; Hellekilde (K. Jensens Gaard) ejes af Niels Bogetoft; men Laurits Jensen bor endnu paa Kumle Høje.

Klæsøgaard var 1794 den daarligst dyrkede Gaard og mere udsat for Oversvømmelser end Nabogaarden, idet Klæsønoret endnu ikke var inddæmmet.

Det ser da ogsaa ud til, at Niels Hansen er bleven ked af at bo der, idet han 5. Maj 1817 byttede med Selvejer Hans Jakobsen fra Herslev.

Det ser ikke ud til, at Hans Jakobsen har haft særlig gode Dage paa Klæsøgaard heller.

Da han overtog Gaarden var der seks Høveder og 8 Heste.

Samme 8 Heste var næste Foraar saa magre og udtærede, at han maatte have dem alle for een Plov og kunde saa endda kun naa at pløje otte Omgange paa en Halvdag. Næste Aar forlod han Gaarden, idet han med Herskabets Tilladelse byttede med Fæster Christen Hansen, Haugbølle. 13. Februar 1819 overtog Christen Hansen Gaarden, og hans Efterkommere har været Brugere af den siden.

Christen Hansen havde i Haugbølle givet 200 Rigsdaler i Fæste og skulde derfor ikke give noget, da han flyttede til Klæsø.

Gaarden var da skyldsæt til 6 Tdr. 6 Skp. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn.

Af Skatter og Afgifter hvilede der paa Gaarden:

- 1) Jordebogsafgift: 2 Rigsd. 89 Sk.
- 2) Landgilde: Byg 5 Tdr. 7 Skp. 1 Fjkd., Havre 1 Td. 4 Skp.
- 3) Hoveriafløsning til Vestergaard: 15 Td. Havre.
- 4) Penge til de fattige.
- 5) Svar til Besætning og Bygninger, hvert Aar sætte visse Favne levende Hegn, samt iøvrigt være sit Herskab hørig og lydige!

Christen Hansen var en nævenyttig, praktisk og velhavende Mand, der kunde magte den forsømte Gaard; men til at begynde med blev han kun daarlig lønnet for sit Arbejde; han avlede f. Eks. kun 12 Traver Byg paa ca. 8 Td. Land. Han døde faa Aar efter, og Enken sad for Gaarden til 1836, da den fæstedes af Svigersønnen Hans Christoffer Nielsen fra Østergaarden i Illebølle.

Da H. C. Nielsen fæstede Gaarden, gav han 1200 Rigsdaler og forpligtede sig til før næste Aars Slutning at sætte Dæmning for Klæsøorets Indløb mellem Knudsnæs og Købing eller yderligere at betale 800 Rigsdaler.

Som Hjælp til Inddæmningen fik han gratis af Grevskabet 3 Læs Ris!

Dæmningen blev sat til den bestemte Tid og godkendt af sagkyndige.

Den meste Fyld blev taget af Købings sydøstre Skrænt, hvorved denne forsvandt, og den overvejende Del af Arbejdet udførtes af Rasmus Jensen (Ambo) og Mikkel Andreasen fra Statene med Hakke, Skovl og Trillebør.

En Del af Grevens Ris blev brugt til med Tang imellem at lægge i Bunden, der var meget blød; paa det blødeste Sted lagde de en gammel Jølle.

Nu, da Indløbet til Noret var spærret, fandt Havet imidlertid ved Højvande over Lavningerne paa Svingelen og Købing, saa det blev nødvendigt at gøre noget ogsaa her.

Et dobbelt Risgærde med Tang imellem gjorde her Tjeneste i mange Aar, men reves Gang paa Gang bort af det indstrømmende Havvand, der uddybede Lavningerne mere og mere.

Den store Dæmning fra 1837 viste sig snart at være for lav, Vandet var i Løbet af godt 20 Aar gaaet over den tre Gange og havde brudt store Aabninger i den, saa H. C. Nielsens og senere hans Enkes Kamp med Havet om Noret kostede baade Arbejde og Penge.

Da der saa blev Tale om at udbedre Dæmningen og sætte Dæmninger over de to foran omtalte Lavninger samt om at tørlægge Noret, veg H. C. Nielsens Enke tilbage for at udføre det ene. Hun overlod derfor de to Trediedele af Noret til Naboerne paa Knudsnæs og Guldborggaarden imod, at de overtog hver en $\frac{1}{3}$ af Byrderne ved Inddæmning og Tørlægning.

De omtalte Arbejder blev udført, og Tørlægningen tog sin Begyndelse ved Hjælp af Hestekraft; men endnu mange Aar efter stod der Vand i Noret hele Aaret rundt, og det eneste, det gav Ejerne var lidt Aal, Vildænder og Tækkerør.

Dog skal det indrømmes, at Norets Inddæmning hævede de tilgrænsende Jorder i Værdi ved nogenlunde at beskytte disse mod Havets Oversvømmelser.

Saa her blev 1837 af H. C. Nielsen erobret et lille Stykke Danmark fra Havet, der dog endnu stadig angriber, ofte med uimodstaaelig Kraft, for at tage det tabte tilbage, og kun saa længe, hans Ætlinge evner at sejre

i denne nu snart hundredaarige Kamp, kan de her hente deres Brød.

H. C. Nielsen, der forøvrigt var med i Napoleonskrigene, døde 15. Juni 1850, og paa hans Gravstøtte stod:

„Vel den, der efter gavnlig Færd
 Ham bringer Medgang Glæde
 Sin Vej han i den onde Tid
 Med Mandemod betræder.
 Han endte fro, han bragte Dag,
 Med skyldfri Hjerter, Velbehag,
 Han stumred ind til Hvile“.

Hans Enke, Karen, sad for Gaarden til sin Død 1872. Sønnen, Niels Hansen, købte samme Aar Gaarden for 36000 Kr.

Niels Hansen fik straks Lejlighed til at prøve Kræfter med Havet, idet Stormfloden 13. Nov. 1872 brød Dæmningerne paa Købing og Svingelen og bortrev bag ved disse Muldjorden paa den dyrkede Jord og ødelagde den for lange Tider.

Af Klæsøgaards Jorder oversvømmedes omtrent det halve Areal ved denne Lejlighed; men Bygningerne naaede Vandet ikke.

I saa Henseende stod det værre til i Nabogaarden; her stod Vandet op til Vinduerne, og baade Folk og Fæ maatte rykke ud.

De ødelagte Dæmninger blev atter sat i Stand; men allerede 1873 brækkede Dæmningen paa Købing igen, 1885 ligeledes, og 1906 bortreves et stort Stykke af den ældste Dæmning.

I Niels Hansens Tid byggede Norejerne Mølle, tør-lagde og indgrøftede Noret.

Paa selve Klæsøgaard bortryddede han de sidste Krat

paa Bakkerne, opdyrkede de lave Strækninger langs Noret, mærglede og drænede Jorden og rensede den for Sten.

Han var med i Krigen 1864 og døde 1896.

Enken Frederikke Laurentine, f. Christensen, Datterdatter af Mogens Hansen, Sølomit, delte senere Klæsøgaard mellem fem Sønner.

Anker Klæsø fik Solhøj 1904. Lærer Carlin Klæsø, Botofte og Lærer Bernhard Klæsø, Frøstrup, fik 1910 Købinghoved, hvor de 1912 og 1913 byggede Ferieboligerne Lavind og Alba. 1914 byggede Aksel Klæsø Guldkeldsdal. Samme Aar overtog Hjalmar Klæsø Resten af Jorden med Fødestedet Klæsøgaard.

En Søn Harald Klæsø ejer Møllegaarden i Illebølle og en Datter er gift med C. Larsen Lindholm, Vester-skerninge.

Øen Kammers er solgt til Henninge Nor og ejes nu af Faarevejle.
